

Palestinské školství – historický přehled, současnost a pohled do soukromého vzdělávacího sektoru

Marie Fritzová

Abstrakt

Studie předkládá souhrnný přehled historického vývoje palestinského školství a představuje také jeho současnou strukturu. Studie se dále zaměřuje na konkrétní příklad fungování Betlémské univerzity a vybrané soukromé školy na Západním břehu. Jedná se o řeckokatolickou školu v palestinském městě *Bajt Sáhúru* (en. *Beit Sahour*).

Abstract

This study deals with the overview of the historical development of the Palestinian education and also represents its current structure. The study also focuses on concrete examples of how the educational system works – namely the Bethlehem University and a selected private school in the West Bank - the Greek Catholic school in the Palestinian city of Beit Sahour.

Klíčová slova: palestinské školství, betlémská oblast, školský vzdělávací systém, řeckokatolická škola, *Bajt Sáhúr*, *taudžíhí*, Betlémská univerzita

Key Words: Palestinian education, Bethlehem area, Greek Catholic school, school educational system, tawjiji, Bethlehem University

Přehled

V této studii se čtenář seznámí s historickým vývojem a současným stavem palestinského školství. Její druhá část je věnována krátkému pohledu do každodenního chodu jedné soukromé školy na Západním břehu a také fungování a význam Betlémské univerzity. Betlémskou univerzitu i školu v *Bajt Sáhúru* jsem pravidelně navštěvovala během svého dlouhodobého antropologického výzkumu prováděného v betlémské oblasti v letech 2009-2012.¹⁷²

Palestinské školství je v současnosti postavené před řadu složitých otázek, které se netýkají jen samotného vzdělávání žáků, ale také specifické, sociopolitické situace tohoto regionu. Všechny oblasti sociálního života, jako je politika, kultura, ekonomie, náboženství aj. jsou pevně spojeny právě se školstvím a velkou měrou ovlivňují jeho výslednou podobu, proto se jim studie alespoň částečně věnuje.

V historickém úvodu jsou představeny stěžejní události, které měly vliv na vývoj palestinského školství. Jedná se především o rok 1949, 1967 a rok 1994, který lze fakticky označit za počátek samostatného palestinského školství. Po tomto úvodním přehledu je představen současný stav palestinského školství, dále je nastíněn obsah školské reformy, která byla nastartována v roce 2000. V závěru studie je dán prostor konkrétní případové studii, která se věnuje reálnému fungování řeckokatolické školy ve městě *Bajt Sáhúru*. Škola se těší poměrně prestižnímu postavení mezi základními školami na Západním břehu a to především díky své náboženské otevřenosti, zahraniční spolupráci a celé řadě mimoškolních aktivit, které podporuje. Cílem této studie je ukázat, že i v nepříznivých politických a sociálních podmínkách lze vytvořit dobře fungující vzdělávací instituci.

¹⁷² Antropologický výzkum v betlémské oblasti byl zaměřen na přiblížení identity řeckokatolické komunity. Viz moje disertační práce: FRITZOVÁ, Marie. *Sociální identita palestinských křesťanů – etnografická studie řeckokatolické komunity v Bajt Sáhúru*, ZČU: Plzeň, 2016 (obhájeno). Primárně tedy nebyl zaměřen na výzkum samotného školství, nicméně řeckokatolická škola v *Bajt Sáhúru* i Betlémská univerzita se stala dobrým zdrojem informací a pomohla tak rozšířit tuto studii o její kvalitativní část.

Úvod

Tato studie si klade za cíl seznámit čtenáře s historickým vývojem a současným stavem palestinského školství. V jejím závěru bude stručně představena jedna ze soukromých škol, které na Západním břehu mají svoje nezastupitelné místo. Jedná se o soukromou řeckokatolickou školu ve městě *Bajt Sáhúru* na Západním břehu nedaleko Betléma. Školu jsem pravidelně navštěvovala během svého dlouhodobého antropologického výzkumu prováděného v betlémské oblasti.

Palestinské školství je v současnosti postavené před řadu složitých otázek, které se netýkají jen samotného vzdělávání žáků, ale také specifické, sociopolitické situace tohoto regionu. Všechny oblasti sociálního života, jako je politika, kultura, ekonomie, náboženství aj. jsou pevně spojeny právě se školstvím a velkou měrou ovlivňují jeho výslednou podobu, proto se nelze alespoň částečně těmto vlivům nevěnovat.

V historickém úvodu bych tedy ráda poukázala na stěžejní události, které měly vliv na vývoj palestinského školství. Po tomto úvodním přehledu se budu věnovat současnému stavu palestinského školství a školské reformě, která byla nastartována v roce 2000.

V závěru studie se pokusím přiblížit reálné fungování řeckokatolické školy ve městě *Bajt Sáhúru*. Škola se těší poměrně prestižnímu postavení mezi základními školami na Západním břehu a to především díky své náboženské otevřenosti, zahraniční spolupráci a celé řadě mimoškolních aktivit, které podporuje. Cílem této studie je ukázat, že i v nepříznivých politických a sociálních podmínkách lze vytvořit dobře fungující vzdělávací instituci.

Metodologie

Tato studie vychází především z terénního výzkumu prováděného v letech 2009-12 v betlémské oblasti na Západním břehu, jednalo se o tři několikaměsíční pobyty ve městě *Bajt Sáhúru*, Betléme a Jeruzalémě a o několik dalších kratších pobytů na Západním břehu a v Izraeli, které byly zaměřeny především na studium každodenního života členů řeckokatolické komunity ve městě *Bajt Sáhúru*. Řeckokatolické církvi ve

měště *Bajt Sáhúru* patří soukromá škola, která byla založena v roce 1965 biskupem *Džabrá'ilem Abú Sá'dou* (en. *Gabriel Abu Saada*). Škola nese název po svém donátorovi biskupu Peter Nettekovenovi. Její oficiální název je: *The Greek Catholic Patriarchate School "Peter Nettekoven"*. Škola byla postupně rozšiřována až do současné podoby, která zahrnuje možnost ukončení studia tzv. zkouškou *taudžíhí* (en. *tawjihí*).¹⁷³

Při antropologickém výzkumu v betlémské oblasti jsem pravidelně tuto školu navštěvovala, získala jsem tak informace převážně kvalitativního charakteru metodou rozhovoru a metodou zúčastněného pozorování. Další informace mi byly poskytnuty sekretariátem této školy. Informace týkající se historického přehledu palestinského školství čerpám převážně z pramenů získaných v knihovně Betlémské univerzity a z internetových zdrojů.

Historický přehled palestinského školství

Na rozdíl od českého školství, jehož historické kořeny můžeme hledat už u Jana Ámose Komenského a i dále v historii, tradice palestinského školství je stará pouze několik desetiletí. Pokud bychom chtěli být ještě přesnější, o samostatném palestinském školství můžeme dokonce hovořit teprve od roku 1994, kdy díky mírovému procesu byla vytvořena provizorní palestinská autonomní vláda a byly oficiálně uznány vládní orgány, tedy i ministerstva, mezi nimi i ministerstvo školství.¹⁷⁴ Tuto skutečnost můžeme však chápat spíše jako právní uznání již existujícího státního orgánu.

Historický vývoj palestinského školství jde ruku v ruce s politickým vývojem této oblasti. Pokud tedy chceme určit konkrétní mezník, od kterého bychom vývoj palestinského školství mohli sledovat, je nanejvýš příhodné začít rokem 1948. Tento

¹⁷³ Závěreční středoškolská zkouška. Obdoba maturitní zkoušky v České republice. نبذة عنا | المدرسة البطريركية للروم الكاثوليك. [Online] Dostupné z URL: < <http://www.gcps.edu.ps/ar/عنا-نبذة> > [Cit. 2015-04-15].

¹⁷⁴ فلسطين – والعالي التعليم و التربية وزارة. [Online] Dostupné z URL: < <http://www.mohe.gov.ps/ShowArticle.aspx?ID=180> > [Cit. 2015-06-12].

rok je pevně spojen se 14. květnem, kdy byl vyhlášen stát Izrael a okamžitým vypuknutím arabsko-izraelské války, která skončila v roce 1949 výhrou Izraele.

Situace vypadala v roce 1949 následujícím způsobem: Pásmo Gazy se dostalo pod vojenskou kontrolu Egypta, Zajordánsko (Jordánsko) se zmocnilo Západního břehu, který zanedlouho oficiálně převěřilo do svého království, největší území získal stát Izrael¹⁷⁵ Vznik státu Izrael a porážka arabské armády je Araby označována jako *al-nakba* – pohroma. Arabské armády byly průběhem i konečným výsledkem války zaskočeny a zdrceny, slibovaly pak Izraeli tvrdou odplatu. Po prohrané válce však raději pragmaticky, pod záminkou ochrany svých „bratrů Palestinců“, anektovaly zbylé části britské mandátní oblasti¹⁷⁶, spolupodílely se tak na územním i sociálním rozdělení palestinské společnosti. Palestinský stát tedy vůbec nevznikl.¹⁷⁷ Ve skutečnosti *al-nakba* byla opravdovou pohromou především pro Palestince samotné. Národní uvědomění, které trpělo již při prvních neúspěších v mandátním období, dostalo tak smrtelnou ránu. O následujících dvaceti letech (1948-1967) se z palestinského pohledu hovoří jako o „létech ztracených“.¹⁷⁸

Školský vzdělávací systém v této době byl odrazem politické situace, jak již bylo řečeno výše. Na Západním břehu byl do škol implementován jordánský vzdělávací systém, v pásmu Gazy systém egyptský. Současný palestinský vzdělávací program navazuje především na jordánský model vzdělávání, představme si jej tedy blíže. Jordánský vzdělávací systém vycházel z následujícího dělení:

¹⁷⁵ BEININ, J. – STEIN, L. R., Histories and Futures of a Failed Peace. In: BEININ, J. – STEIN, L. R. (eds.) *The struggle for sovereignty Palestine and Izrael 1993-2005*. Stanford. California: Stadford University Press, 2006. s. 3-4.

¹⁷⁶ Britský mandát fungoval na území dnešního Izraele a Palestiny od roku 1920 do roku 1948, od roku 1946 se snažilo OSN vyřešit arabsko-izraelskou otázku. V listopadu 1947 byl podán návrh na vytvoření dvou samostatných států. POJAR, Miloš. *Izrael*. Praha: Libri. 2004. s. 51-52.

¹⁷⁷ ČEJKA, Marek. *Izrael a Palestina. Minulost, současnost a směřování blízkovýchodního konfliktu*. Brno: Centrum strategických studií, 2005, s. 79, s. 84.

¹⁷⁸ KHALIDI, R. *Palestinian Identity. The Construction of Modern National Consciouess*. New York: Columbia University Press, 1997, s. 178-181.

Předškolní vzdělávání - nebylo rozšířeno (v porovnání např. s Českou republikou v této době zde neexistovaly školky).

Základní vzdělávání (elementary) - od 1 do 6 třídy, děti začínaly povinnou školní docházkou v 5 či 6 letech.

Přípravné vzdělávání (preparatory) – od 7 do 9 třídy.

Středoškolský stupeň (secondary) – od 10 do 12 třídy, na konci 12 třídy se skládala závěrečná zkouška obecně označovaná *taudžíhí*.¹⁷⁹

Tento systém byl přejat izraelskou vládou, která se v roce 1967 zmocnila Západního břehu a pásma Gazy. V roce 1994 jordánský model přejalo a rozsáhle upravilo palestinské ministerstvo školství. Přestavba školského systému začala být do praxe uváděna již od roku 1995, nicméně hlavní reforma byla zahájena tzv. pětiletým národním plánem v roce 2000.

Kromě státních škol, zde již před rokem 1948 fungovala síť soukromých, základních, nábožensky orientovaných škol, jednalo se především o křesťanské a muslimské školy. Působení křesťanských škol bylo jordánskou vládou částečně omezováno, po roce 1967 se pro ně situace zlepšila.

V roce 1950 začala v palestinských oblastech zakládat školy mezinárodní organizace UNRWA, jejímž cílem bylo zprostředkovat vzdělání pro děti v uprchlických táborech, jejichž počet po roce 1949 výrazně vzrostl. UNRWA nabízela těmto dětem devítiletou školní docházkou. Školy UNRWA fungují do současnosti.¹⁸⁰

V polovině devadesátých let bylo palestinské školství postaveno před nelehký úkol, sjednotit tři nezávislé proudy vzdělávání - školy státní, školy soukromé a školy UNRWA. Další významné otázky, které byly před palestinské školství na přelomu tisíciletí položeny a do určité míry jsou stále aktuální, se týkají sociokulturní změny

¹⁷⁹ SHALABI, F. *Effective Schooling in the West Bank*. Twenty University Press, 2002, s. 5-6.

¹⁸⁰ SHALABI, F. *Effective Schooling in the West Bank*. s. 5-6. Také v: *West Bank and Gaza: Education Sector Analysis*. The World Bank Group. 2006, s. 3.

společnosti (tradiční versus moderní přístup ve školství)¹⁸¹, palestinského nacionalismu a náboženství, ale také toho, jak přistupovat k palestinsko-izraelskému konfliktu, sjednotit průběh a náročnost závěrečných zkoušek, financování a celá řada dalších.

Současný školský systém

Rok 1994 je oficiálně pokládán za vznik palestinského školství. V této době začalo ministerstvo pracovat na novém školském systému. V roce 1996 byl oficiálně schválen návrh nového školského systému, který školní docházku rozděluje do následujících stupňů.¹⁸²

Nepovinné dvouleté předškolní vzdělání: pro děti od 4 do 5 let.¹⁸³ Přesněji řečeno pro děti od 3 let a 8 měsíců do 5 let a 8 měsíců. Předškolní vzdělávání stále zůstává spíše v soukromém sektoru (je tedy záležitostí převážně soukromých škol).¹⁸⁴

Základní vzdělání: 10 úrovní (tříd), rozděleno dále na nižší stupeň základního vzdělání 1-4 a vyšší stupeň základního vzdělání 5-10.¹⁸⁵

Středoškolské vzdělávání: 11-12 úroveň (třída).¹⁸⁶

Univerzitní vzdělávání: 2leté bakalářské studium a 4leté magisterské studium.¹⁸⁷

¹⁸¹ Podrobněji se této otázce věnuje publikace SFEIR, J. *Developing Basic Education in Palestine: Holistic Integrated Perspective*. MaDad. 2006.

¹⁸² وزارة التربية والتعليم و العالي فلسطين – [Online] Dostupné z URL: <<http://www.mohe.gov.ps/ShowArticle.aspx?ID=180>> [Cit. 2015-06-12].

¹⁸³ SHALABI, F. *Effective Schooling in the West Bank*. s. 6-7.

¹⁸⁴ World Data on Education, 2011. [Online] Dostupné z URL: <http://www.ibe.unesco.org/fileadmin/user_upload/Publications/WDE/2010/pdf-versions/Palestine.pdf> [Cit. 2016-01-06].

¹⁸⁵ World Data on Education, 2011. [Online] Dostupné z URL: <http://www.ibe.unesco.org/fileadmin/user_upload/Publications/WDE/2010/pdf-versions/Palestine.pdf> [Cit. 2016-01-06]. Shalabi uvádí jinou strukturu vnitřního dělení základního vzdělávání na základní stupeň 1-6, přípravný stupeň 7-9 a předstupeň střední školy 10. Viz: SHALABI, F. *Effective Schooling in the West Bank*. s. 6-7.

¹⁸⁶ Každá úroveň = jeden školní rok studia.

MEMO 2016/1

K roku 2008 bylo zjištěno, že na palestinském území bylo celkem 2459 škol, z toho 1808 na Západním břehu a 621 v pásnu Gazy – státních škol 1833, 308 UNRWA a 288 soukromých škol. Přímo na Západním břehu bylo 184 soukromých škol.¹⁸⁸ Například v *Bajt Sáhúru* je celkem jedenáct škol, pět státních a šest soukromých.¹⁸⁹

K roku 2015 Centrální statistický palestinský úřad¹⁹⁰ uvádí celkem 2856 škol z toho 2144 na Západním břehu a 712 v pásnu Gazy. Z celkového počtu pak 2095 státních, 349 UNRWA a 412 soukromých.¹⁹¹

Number of Schools by Region, Supervising Authority and School Gender, 2014/2015¹⁹² (Počet škol podle regionu, správního orgánu a genderu)

Region	Supervising Authority	Total	School Gender		
			Males	Females	Co-ed
Palestine	Total	2 856	1 015	945	896
	Government	2 095	829	814	452

¹⁸⁷ SHALABI, F. *Effective Schooling in the West Bank*. s. 6-7. Některé studijní programy jsou rozděleny na tříleté bakalářské studium a dvouleté magisterské studium. Studium medicíny je šestileté. Podle: World Data on Education, 2011. [Online] Dostupné z URL: <http://www.ibe.unesco.org/fileadmin/user_upload/Publications/WDE/2010/pdf-versions/Palestine.pdf> [Cit. 2016-01-06].

¹⁸⁸ *Educational Rights and Academic Freedoms in Palestinian Authority Territories*. Ramallah: Ramallah Centrum for Human Rights Studies. 2008, s. 10.

¹⁸⁹ Informace poskytnuté městským úřadem v *Bajt Sáhúru*. Ve vlastnictví autorky.

¹⁹⁰ *Palestinian Central Bureau of Statistics*.

¹⁹¹ *Palestinian Central Bureau of Statistics - State of Palestine. Number of Schools by Region, Supervising Authority and School Gender, 2014/2015*[Online] Dostupné z URL:

<http://www.pcbs.gov.ps/Portals/_Rainbow/Documents/Education2014-01E.htm> [Cit. 2016-01-06].

¹⁹² *Palestinian Central Bureau of Statistics - State of Palestine. Number of Schools by Region, Supervising Authority and School Gender, 2014/2015*[Online] Dostupné z URL: <http://www.pcbs.gov.ps/Portals/_Rainbow/Documents/Education2014-01E.htm> [Cit. 2016-01-06].

	UNRWA	349	144	102	103
	Private	412	42	29	341
West Bank	Total	2 144	721	720	703
	Government	1 701	655	649	397
	UNRWA	97	35	48	14
	Private	346	31	23	292
Gaza Strip	Total	712	294	225	193
	Government	394	174	165	55
	UNRWA	252	109	54	89
	Private	66	11	6	49
The data do not include the Israeli Municipality and Culture Committee Schools in Jerusalem					

Středoškolské vzdělávání

Jestliže systém základního vzdělávání je v Palestině do určité míry podobný českému systému, ve středoškolském programu se zásadně liší. Po dostudování deváté třídy žáci čeká přípravný desátý ročník. Samotné středoškolské studium čítá poté jen dva roky. Střední školy jsou dvojího typu. Jedná se o dva hlavní sektory – **akademický sektor** (academic sector) a **pracovní či profesní sektor** (vocational sector).¹⁹³

¹⁹³ World Data on Education, 2011. [Online] Dostupné z URL:

Akademický sektor se dále dělí na dva vzdělávací proudy – humanitní a přírodovědecký.¹⁹⁴ Palestinská společnost víceméně prožívá stejný problém, s jakým se setkáváme i u nás v České republice. Na humanitní obory se hlásí většina studentů, vzniká tak nadbytek inteligence, která nemůže najít uplatnění na trhu práce, na druhé straně není dostatek přírodovědecky a technicky vzdělaných lidí. V Palestině je tento problém prohlubován celkovou složitou ekonomickou situací a obrovským nedostatkem pracovních míst ve všech společenských sektorech.¹⁹⁵

Stages and Classes of General Education¹⁹⁶ (Etapy výuky a třídy ve všeobecném vzdělávacím systému)

Sub-sectors	stream	Grades
Basic Education		1-10 grades
Secondary Education	Scientific	11 th Grade
		12 th Grade
	Humanities (Literary)	11 th Grade
		12 th Grade
Vocational Education	Industry	11-12 Grades
	Agriculture	11-12 Grades
	Commerce	11-12 Grades
	Nursing	11-12 Grades
	Tourism	11-12 Grades

<http://www.ibe.unesco.org/fileadmin/user_upload/Publications/WDE/2010/pdf-versions/Palestine.pdf> [Cit.

2016-01-06].

¹⁹⁴ V Palestině neexistuje gymnaziální proud vzdělávání, jako je tomu v České republice.

¹⁹⁵ *West Bank and Gaza: Education Sector Analysis*. s. 6.

¹⁹⁶ Website of the Ministry of Education & Higher Education. Basic Characteristics of the Palestinian General Education System. [Online] Dostupné z URL: < <http://www.moehe.gov.ps/en/About-the-Ministry/Education-System> > [Cit. 2016-01-06].

Daleko vážnější situace je v oblasti pracovního sektoru – tento sektor můžeme při velké představivosti přirovnat k našim učňovským oborům s maturitou. Mezi studenty není o tento druh škol dostatečný zájem, i když pracovní uplatnění je paradoxně slibnější. Pokud si student zvolí proud akademický a pak z jakéhokoliv důvodu nepokračuje ve studiu na univerzitě, stává se z něj sice středoškolsky vzdělaný člověk, ale bez konkrétního zaměření. Takto vzdělaný člověk hledá pak uplatnění na trhu práce velice obtížně. Vysokoškolský student má v porovnání se středoškolsky vzdělaným studentem z pracovního sektoru podobné šance na trhu práce. Ministerstvo školství proto hledá cesty, jak středoškolský pracovní sektor zpopularizovat a přesvědčit studenty, kteří neuvažují o studiu na vysoké škole, aby se rozhodli pro některý z oborů nabízený tímto vzdělávacím proudem. Dodejme, že o pracovní sektor mělo k roku 2006 zájem pouze 3% začínajících středoškoláků. Pracovní sektor se dále dělí na čtyři oblasti – obchod, průmysl, ošetrovatelství a zemědělství.¹⁹⁷

Jakýkoliv středoškolský obor je ukončen závěrečnou zkouškou *taudžíhí*. Tato zkouška v současnosti není ještě stále standardizovaná a každá škola si ji sestavuje samostatně, existují určitá státní doporučení, nicméně vyhodnocení a sestavení je v rukou učitelů dané školy. Zkoušku *taudžíhí* můžeme přirovnat k našim maturitám z dob minulých. Některé školy jsou obecně uznávanější a prestižnější, tím pádem i zkouška na těchto školách bývá těžší než na školách s nižší úrovní. Obecně zde platí nepsané pravidlo, že zkoušky v akademickém sektoru bývají náročnější. Pokud navíc složité zkoušku jen v sektoru pracovním, nemůžete dále pokračovat ve studiu na vysoké škole. Zkouška *taudžíhí* na rozdíl od české maturity je plněna z většiny vyučovaných předmětů na dané škole. Zkouška je tedy běžně skládána z osmi až deseti předmětů.^{198, 199} Většina středních škol funguje v rámci základní školy.

¹⁹⁷ *West Bank and Gaza: Education Sector Analysis*. s. 6-7.

¹⁹⁸ Rozhovor Marie Fritzové s paní *Teresií Abu Housan* (pseudonym), učitelka z řeckokatolické školy v *Bajt Sáhúru* (en. *Beit Sahour*), dne 23. 3. 2012 v *Bajt Sáhúru*.

¹⁹⁹ Podle kurikula z roku 1998 jsou zkoušky skládány z islámského vzdělání, arabského jazyka, anglického jazyka, matematiky, dvou přírodovědných předmětů a dvou humanitních předmětů. Podle: World Data on Education, 2011. [Online] Dostupné z URL: <http://www.ibe.unesco.org/fileadmin/user_upload/Publications/WDE/2010/pdf-versions/Palestine.pdf> [Cit.

2016-01-06]. V současné době existuje návrh na reformu zkoušky *taudžíhí* a to v podobě propracovaného systému přípravy na tuto zkoušku v 11 a 12 ročníku, kde hlavními předměty jsou matematika, arabština a

Základní a středoškolské vzdělání je tedy mnohem více vzájemně propojeno, než je tomu v našem českém školství.

Školská reforma 2000

Jestliže v českém školství můžeme sledovat směr evropské integrace, která při nesprávném pochopení může vést k postupnému rozpouštění národního uvědomění, v palestinském školství sledujeme trend přímo opačný. Nacionalizace je tématem čísla jedna. V situaci, ve které se Palestinci nacházejí, nás tento fakt asi příliš nepřekvapí. Nacionalizující trend se odrazil i ve školské reformě, která byla nastartována v roce 2000. Týkala se především sjednocování učebních plánů, zavádění standardizovaných učebnic do výuky a modernizace učebních postupů – využívání počítačových technologií a inspirace v západních metodách výuky, na školách se začala povinně vyučovat angličtina a na většině škol přibyla výuka dalšího cizího jazyka.²⁰⁰

Reforma sklidila uznání co do celkového zkvalitňování vzdělávacího procesu v Palestině. Palestinské školství je mezinárodně uznáváno jako jedno z nejkvalitnějších školství v regionu Blízkého východu.²⁰¹

„Palestinci patří k nejvzdělanějším národům na světě. Už dlouhá desetiletí palestinská společnost v Gaze i na Západním břehu, stejně jako po světě v emigraci, nesmírně zdůrazňuje význam vzdělání. Po vyhánění r. 1948 i po okupaci r. 1967 vytvořily vlny uprchlíků vlivnou palestinskou inteligenci a výrazně se prosadili jako lékaři a inženýři v arabském světě, v Evropě a v Americe. Vzdělávání a univerzitní studia jsou součástí základní struktury palestinského života. Všechny univerzity na okupovaných územích izraelská armáda v určitou dobu uzavřela, mnoho z nich pravidelně. Avšak uzavírání univerzit a zatýkání studentů (více než 300 jich bylo

angličtina. Student si dále volí dalších 6 předmětů. Podobně viz: Website of the Ministry of Education & Higher Education. *Consultancy to the Palestinian Authority Ministry of Education, to support the development of a plan for curriculum reform.* 2013. s. 25-27. [Online] Dostupné z URL: <<http://www.moeh.gov.ps/en/Plans-Strategies/Education-Dev-Strategic-Plan-EDSP/2014>> [Cit. 2016-01-06].

²⁰⁰ *West Bank and Gaza: Education Sector Analysis.* s. 32-34.

²⁰¹ *West Bank and Gaza: Education Sector Analysis.* s. 4-5.

*zatčeno na Bírzejt univerzitě (en. Birzeit Univerzity) v Ramalláhu jen posiluje touhu po vzdělání.*²⁰²

Na druhé straně se reforma setkala se značnou kritikou právě díky své přílišné nacionalizaci. Řada kritiků upozorňuje především na tendenční přístup k arabsko-izraelskému konfliktu, k územnímu rozdělení – učebnice nezobrazují stát Izrael, kritizuje se také neobjektivní přístup k regionálním i světovým dějinám.

Kromě nacionalismu se ve státních školách stále více klade důraz na náboženské uvědomění. Islám je chápán jako základní nositel kultury a jazyka, detailně se proto vyučuje život proroka Muhammada, islámská doktrína – etika a právo, aj.²⁰³ Škola se snaží budovat národní identitu na bázi nábožensko-nacionálního aspektu, kritika tohoto přístupu, který je ideologicky zabarven, je do určité míry oprávněná. Profesor Brown z Washingtonské univerzity, který se podrobně zabýval palestinskou reformou školství, tvrdí, že ostré obvinění palestinské reformy z podporování násilí a nepodporování mírových snah je zavádějící a chybné, na druhou stranu ukazuje, že nová školská reforma se kromě vzdělávání bohužel zaměřuje na jiné cíle.

*„Palestinský vzdělávací systém je navržen tak, aby sloužil i jiným cílům, prioritně pak ke vštěpování totožnosti a legitimizaci autority - do značné míry tak ignoruje citlivé otázky týkající se mírového procesu.*²⁰⁴

Podstatný problém vidí Brown ve zkratkovitém a zjednodušeném výkladu historických, kulturních a celé řady dalších událostí, někdy zároveň neobjektivně předkládaných. Studenti se tak pouze učí: „My jsme Palestinci,“ nikoli: „Kde jsme udělali chybu, co můžeme zlepšit.“ Jinými slovy chybí výchova ke kritickému

²⁰² Britské listy, 2009. [Online] Dostupné z URL: <<http://blisty.cz/art/44674.html>> [Cit. 2015-06-12].

²⁰³ BROWN, N. Democracy, History and The Contest over The Palestinian Curriculum. Washington, DC. 2001, s. 10. Dostupné z URL:

<<http://www.mideastweb.org/Democracy%20in%20the%20Palestinian%20Curriculum.pdf>> [Cit. 2015-12-06].

²⁰⁴ BROWN, N. Democracy, History and The Contest over The Palestinian Curriculum. Washington, DC. 2001, s. 26. Dostupné z URL:

<<http://www.mideastweb.org/Democracy%20in%20the%20Palestinian%20Curriculum.pdf>> [Cit. 2015-12-06].

myšlení. Reforma tedy přinesla inovaci systému, modernizaci a sjednocení, avšak ideologicky zabarvený obsah.²⁰⁵

Palestinský vzdělávací systém také odráží sociokulturní změnu v palestinské společnosti, které jsme svědky v posledních padesáti letech. Jedná se o střet tradičních hodnot a modernity. Otázkou zůstává, zdali a jak jsou západní kulturní hodnoty slučitelné s místní tradicí a náboženstvím.

Školská reforma přinesla ještě další změnu a to ohledně zavedení tří nových předmětů do výuky (7-10). Jedná se o povinnou výuku předmětů: domácí ekonomika, životní prostředí a předmět, který bychom mohli přeložit jako výchova ke zdraví, dále byl zaveden předmět informační technologie a to pro žáky od 5-10 třídy.²⁰⁶

Betlémská univerzita

Betlémská univerzita je jednou z deseti fungujících univerzit na Západním břehu. Jedná se navíc o jeden z viditelných příkladů muslimsko-křesťanské kooperace ve vzdělávací sféře.²⁰⁷ Byla založena v roce 1973 jako křesťanská katolická vzdělávací instituce a „je otevřena studentům každého vyznání“²⁰⁸. I když se jedná o katolickou instituci²⁰⁹, jejími studenty jsou převážně muslimové; v roce 1992 to bylo 65% muslimských studentů a studentek²¹⁰ a v současnosti je muslimských studentů ještě

²⁰⁵ BROWN, N. *Democracy, History and The Contest over The Palestinian Curriculum*. Washington, DC. 2001, s. 26. Dostupné z URL:

<<http://www.mideastweb.org/Democracy%20in%20the%20Palestinian%20Curriculum.pdf>> [Cit. 2015-12-06].

²⁰⁶ *West Bank and Gaza: Education Sector Analysis*. The World Bank Group. 2006, s. 4-5.

²⁰⁷ Z mého antropologického výzkumu v betlémské oblasti vyplynulo, že školy jsou zde nábožensky otevřené a přístupné všem studentům. Pozn. autorky.

²⁰⁸ Bethlehem University – History, 2006. [Online] Dostupné z URL:

<<http://www.bethlehem.edu/about/history.shtml>> [Cit. 2012-03-11].

²⁰⁹ A spolupracuje například s Vatikánskou kongregací pro východní církve (*Vatican's Congregation for Oriental Churches*). Podle: Bethlehem University – History, 2006. [Online] <Dostupné z URL: <http://www.bethlehem.edu/about/history.shtml>> [Cit. 2012-03-11].

²¹⁰ KATTAN, Jeanne. A Study of Muslim and Christian Students' Attitudes Towards Each Other at Bethelhem University. In: PRIOR Michael, TAYLOR William (eds.) *Christians in the Holy Land*. World of Islam Festival Trust. 1994. s. 90.

více. V roce 1992 zde byla provedena studie zabývající se právě vzájemným vztahem studentů odlišného vyznání. Tato studie ukázala, že studenti k sobě mají oboustranný pozitivní vztah, že přátelství mezi muslimy a křesťany není problémem a že každý cítí odlišnou víru toho druhého.²¹¹ Od roku 1992 se sice celková situace výrazně změnila,²¹² a přestože jsou vztahy i na Betlémské univerzitě napjatější než na počátku devadesátých let, lze tvrdit, že tato instituce stále zůstává otevřena křesťanským i muslimským studentům. Dr. *Džamál Chader* (en. *Jamal Khader*) k současné situaci na Betlémské univerzitě říká:

M: „Jaký je mezináboženský dialog v této politické situaci?“

J: „Myslíte zde na univerzitě nebo v Palestině?“

M: „Myslím --- vlastně oboje. Mohl byste třeba začít Betlémskou univerzitou?“

J: „Dobře. Můžu říci, že na Betlémské univerzitě je tento dialog velice dobrý, protože od samého založení univerzity v roce 1973 jsme vždy měli muslimské i křesťanské studenty i členy univerzitního sboru --- muslimsko-křesťanský vztah byl vždy dobrý. Ale vlastně nejde říci jen dobrý, máme různé činnosti. Například je zde kurz náboženských studií, které vedou muslimští učitelé i my. Například já a jiní teologové přednášíme o křesťanství a oni o islámu. Studenti jsou muslimové i křesťané.

Na Betlémské univerzitě slavíme náboženské svátky – Vánoce i Ramadán --- a zvláště v pátek během modlitebních hodin přestává výuka a muslimové se jdou modlit a křesťané jdou do kaple slavit mši svatou a pak se pokračuje. A další činnosti. Studenti na Betlémské univerzitě mají svobodu v náboženském vyznání i podporu a mohou slavit své svátky – to je velice důležité – respekt a uznání

²¹¹ KATTAN, Jeanne. A Study of Muslim and Christian Students' Attitudes Towards Each Other at Bethel University. s. 90.

²¹² Za posledních dvacet let došlo k zastavení mírového procesu, propuknutí druhé intifády a nárůstu extremismu.

v rozdílnosti. A jak lze vidět, pracujeme spolu a nemáme problém sdílet tyto rozdílnosti a přijímat je.“²¹³

Škola v *Bajt Sáhúru*

Soukromá škola *The Greek Catholic Patriarchate School “Peter Nettekoven”* patřící řeckokatolické církvi ve městě *Bajt Sáhúru*, zahrnuje čtyři základní stupně, od první do dvanácté třídy, ke škole také patří předškolní příprava.

Tuto školu navštěvovalo 651 studentů k roku 2014, v současnosti oficiální web uvádí 606 studentů k roku 2015.²¹⁴ Ještě v roce 2009 zde studovalo pouze 13% muslimských žáků, k roku 2014 je již uváděno necelých 23% muslimských studentů, což je v současnosti více než studentů z řeckokatolické komunity, které tato škola náleží. Tento trend obecně odráží demografickou změnu obyvatelstva v okolí *Bajt Sáhúru*. Protože školu navštěvují i žáci z okolí města, které se stává stále více muslimským, narůstá rapidně i počet muslimských studentů. Počet řeckokatolických studentů k roku 2014 udává číslo 98, což je jen 15% z celkového počtu. Většinu studentstva tvoří žáci z řeckopravoslavné církve, jednotlivé zastoupení mají i žáci katolických a protestantských církví. I v učitelském sboru působí několik učitelů vyznávající islám, jedná se však spíše o výjimky. Drtivou většinu učitelského sboru tvoří křesťanští učitelé.²¹⁵

Škola je tedy nábožensky otevřená jak muslimům, tak křesťanům z jiných církví. Můžeme tedy hovořit o jednom z příkladů vzájemné spolupráce mezi muslimy a křesťany ve vzdělávací sféře na Západním břehu. Dalším významným příkladem muslimsko-křesťanské spolupráce v této oblasti je pak Betlémská univerzita, které je

²¹³ Rozhovor Marie Vaňkové (Fritzové) s *Džamálem Chaderem (en. Jamal Khader)*, vyučující na Betlémské univerzitě – římskokatolický kněz, dne 23. 10. 2009 v Betlémě.

²¹⁴ *عنا نبذة* [Online] Dostupné z URL: < <http://www.gcps.edu.ps/ar/> > [Cit. 2015-04-15].

²¹⁵ Informace poskytnuté ředitelstvem školy, ve vlastnictví autorky.

také nábožensky otevřená. Studují zde jak muslimové, tak křesťané. V roce 2014 na Betlémské univerzitě studovalo 74% muslimských studentů a 26% křesťanů.²¹⁶

Jak jsem již uvedla, na řeckokatolické škole ve městě *Bajt Sáhúru* se vyučuje předškolní, základní, přípravný i středoškolský stupeň a tak zde pravidelně studenti zůstávají až do svých sedmnácti let. Poté nejčastěji odcházejí studovat na blízkou univerzitu v Betlémě. Na škole je vyučován anglický a německý jazyk. Výuka německého jazyka je podpořena také dlouhodobou spoluprací s německými školami a výměnným programem, který mezi těmito školami funguje. Jedná se o výměnný program s německým evangelickým gymnáziem (Das Evang. Lichtenstern-Gymnasium) a s katolickým gymnáziem (St. Angela Gymnasium Wipperfürth). Každoročně jsou na tyto školy posíláni vybraní žáci z řeckokatolické školy a naopak na několik týdnů jsou přijímáni v *Bajt Sáhúru* studenti z těchto německých škol.²¹⁷

Škola nabízí také celou řadu volnočasových aktivit, jako je například výuka baletu, karate a folklórního tance *dabka* (*en. dabkeh*). Škola se také každoročně soustředí na některé důležité mimoškolní aktivity jako je sběr oliv, třídění odpadu, ale také sportovní a vědomostní soutěže s jinými školami na Západním břehu. V současnosti byl otevřen program spolupráce s Betlémskou univerzitou, který má připravovat studenty vyšších ročníků na vhodný výběr studijních programů a jejich další uplatnění na trhu práce.²¹⁸

Žáci chodí do školy v modro-bílých uniformách. Mezi jednotlivými vyučovacími hodinami nezvoní, učitelé se volně přemísťují mezi třídami cca po 40 až 45 minutách výuky. Od půl desáté do desáté hodiny je velká přestávka, během ní se žáci pohybují na velkém oploceném prostranství před školou, kupují si svačinu v místním stánku, běhají, hrají si, povídají si a diskutují. V deset hodin přichází ředitel školy s hláskou troubou, děti se seřazují do zástupu po jednotlivých třídách a odcházejí zpátky do tříd na jeho povel.

²¹⁶ Institutional Research Unit - Bethlehem University, 2014. [Online] Dostupné z URL: <<http://www.bethlehem.edu/facts>> [Cit. 2016-01-06].

²¹⁷ Informace poskytnuté ředitelstvem školy, ve vlastnictví autorky.

²¹⁸ *Jerusalem Students Baytsahoor newsletter*. 2014. Kopie ve vlastnictví autorky.

Absolvovala jsem zde několik desítek hospitací na hodinách náboženské výuky, historie regionu, arabského jazyka a výtvarné výchovy. Žákům je při výuce dán poměrně vysoký stupeň sebeprezentace a svobody ve vyjadřování.

Někteří studenti se dokonce volně pohybovali po třídě, jiní překotně odpovídali na učitelem kladené dotazy. Při žádné vyučovací hodině jsem nezaznamenala absolutní ticho, přitom nemohu říci, že by žáci nespoučovali s učitelem, nebo že by se jednalo o nekázeň v pravém slova smyslu. Vyučovací metoda byla povětšinou výklad prokládaný řízeným dialogem, zkoušením, zápisem na tabuli a diskusí. Nejvíce mě překvapila znalost dětí v otázkách výuky křesťanství. Například student sedmé třídy byl schopen vyjmenovat všechny misijní cesty apoštola Pavla a ještě je bezchybně ukázat na mapě.

Stejně tak jako většina obyvatel na Západním břehu se studenti a učitelé řeckokatolické školy potýkají s relativní izolací – setkávat se s ostatními školami na Západním břehu je poměrně složité díky tzv. vnitřním checkpointům, jimiž je celý Západní břeh rozdělen. Dále pak velice komplikovanými možnostmi vycestovat ze země, protože téměř celý Západní břeh je v současnosti obehnan tzv. bezpečnostní bariérou vytvořenou státem Izrael. Pohyb palestinského obyvatelstva je tak striktně monitorovány izraelskou stranou. Většina učitelů v našich rozhovorech poukazovala na nedostatek životních i pracovních příležitostí, kterým trpí především mládež a mladé rodiny.²¹⁹ I přes výše uvedené komplikace se řeckokatolické škole v *Bajt Sáhúru* daří svým žákům nabídnout kvalitní vzdělání a další vzdělávací příležitosti. Řeckokatolické škola, i přes výše uvedený nepříznivý politický a kulturně-historický vývoj na Západním břehu, funguje na vysoké úrovni. Svoje prestižní postavení posiluje především jazykovou připraveností svých žáků, mezinárodní spoluprací a výměnnými programy s německými školami. Dále pak spoluprací s Betlémskou univerzitou a celou řadou mimoškolních aktivit, které podporuje a pořádá.

²¹⁹ Terénní výzkum 2009-2012.

Závěr

Po svém vzniku v roce 1994 se palestinskému ministerstvu školství podařilo ujednotit tři hlavní proudy palestinského školství (školy státní, privátní a UNRWA). V roce 2000 byla nastartována série reforem, které se uskutečňují v tzv. pětiletých národních plánech. Cílem prvního a druhého plánu bylo především sjednotit vyučovací osnovy a materiály, modernizace a budování národní identity. Byly zavedeny nové palestinské učebnice do výuky (do této doby se žáci učili ze starých jordánských a egyptských učebnic). Dále byly zavedeny některé nové předměty, ministerstvo školství označilo reformu za cestu k modernizaci a inovaci palestinského školství. Otázka zkvalitňování výuky v Palestině a úspěšnost reformy v otázce modernizace byla zastíněna ostrou kritikou, která se zaměřovala především na přílišný nacionalismus a islamismus, který se ve výuce a výukových materiálech objevil. Na pravou míru tuto ostrou kritiku uvádí profesor Brown, který ukazuje reálné momenty, kde by měla být reforma upravována, jedná se především o snahu poukázat na to, že k rozvoji a vývoji je třeba budovat kritický nikoli zjednodušený a autoritativní přístup, kterým bohužel palestinské školství stále trpí. Na druhou stranu nutno podotknout, že palestinské školství je světově uznávané, Palestinci patří k jednomu z nejvzdělanějších národů v Blízkovýchodním regionu. Nacionalizace palestinského školství navíc bytostně souvisí s těžkou a dlouhotrvající politicko-ekonomickou frustrací, které jsou místní lidé vystaveni, jedná se tedy o určitý typ logické reakce na probíhající konflikt. Bylo by dobré, kdyby se do palestinského školství kromě inovace a modernizace podařilo prosadit více politické sebereflexe a objektivitu.

Soukromý sektor poskytuje studentům na Západním břehu nejkvalitnější možnost vzdělání. Na příkladu fungování soukromé řeckokatolické školy jsem se pokusila ukázat, jak se lze alespoň částečně s nepříznivými politickými podmínkami vyrovnat. Jedná se o vlastní aktivní přístup dané instituce, ale také o možnosti, které jí poskytují mezinárodní kontakty. Díky dlouhodobé spolupráci s místními i zahraničními institucemi mají tak studenti řeckokatolické školy možnost dále se vysokoškolsky vzdělávat, ale i studijně navštívit zahraniční instituce.



Obr. 1: Betlémská univerzita. Foto: Marie Fritzová. 19. 10. 2009.



Obr. 2.: Řeckokatolická škola v *Bajt Sáhúru*. Foto: Marie Fritzová. 27. 10. 2009.



Obr. 3: Řeckokatolická škola v *Bajt Sáhúru*. Foto: Marie Fritzová. 3. 10. 2009.



Obr. 4: Řeckokatolická škola v *Bajt Sáhúru*, výuka náboženství. Foto: Marie Fritzová. 6. 11. 2009.

Použité zdroje / References

BEININ, J. – STEIN, L. R., Histories and Futures of a Failed Peace. In: BEININ, J. – STEIN, L. R. (eds.) *The struggle for sovereignty Palestine and Izrael 1993-2005*. Stanford. California: Stadford University Press, 2006. s. 1-17.

KATTAN, Jeanne. A Study of Muslim and Christian Students' Attitudes Towards Each Other at Bethelam University. In: PRIOR Michael, TAYLOR William (eds.) *Christians in the Holy Land*. World of Islam Festival Trust. 1994. s. 89-97.

ČEJKA, Marek. *Izrael a Palestina. Minulost, současnost a směřování blízkovýchodního konfliktu*. Brno: Centrum strategických studií, 2005.

Educational Rights and Academic Freedoms in Palestinian Authority Territories. Ramallah: Ramallah Centrum for Human Rights Studies. 2008.

KHALIDI, R. *Palestinian Identity. The Construction of Modern National Consciouness*. New York: Columbia University Press, 1997.

POJAR, Miloš. *Izrael*. Praha: Libri, 2004.

SFEIR, J. *Developing Basic Education in Palestine: Holistic Integrated Perspective*. MaDad. 2006.

SHALABI, F. *Effective Schooling in the West Bank*. Twenty University Press, 2002.

West Bank and Gaza: Education Sector Analysis. The World Bank Group. 2006.

Internetové a jiné zdroje

Bethlehem University – History, 2006. [Online] Dostupné z URL: <http://www.bethlehem.edu/about/history.shtml>> [Cit. 2012-03-11].

Britské listy, 2009. [Online] Dostupné z URL: <<http://blisty.cz/art/44674.html>> [Cit. 2015-06-12].

BROWN, N. *Democracy, History and The Contest over The Palestinian Curriculum*. Washington, DC. 2001. Dostupné z URL:

<<http://www.mideastweb.org/Democracy%20in%20the%20Palestinian%20Curriculum.pdf>> [Cit. 2015-12-06].

Institutional Research Unit - Bethlehem University, 2014. [Online] Dostupné z URL: <<http://www.bethlehem.edu/facts>> [Cit. 2016-01-06].

Jerusalem Students Baytsahoor newsletter. 2014. Kopie ve vlastnictví autorky.

Palestinian Central Bureau of Statistics - State of Palestine. *Number of Schools by Region, Supervising Authority and School Gender, 2014/2015* [Online] Dostupné z URL: <http://www.pcbs.gov.ps/Portals/_Rainbow/Documents/Education2014-01E.htm> [Cit. 2016-01-06].

Website of the Ministry of Education & Higher Education. *Consultancy to the Palestinian Authority Ministry of Education, to support the development of a plan for curriculum reform*. 2013. s. 25-27. [Online] Dostupné z URL: <<http://www.moeh.gov.ps/en/Plans-Strategies/Education-Dev-Strategic-Plan-EDSP/2014>> [Cit. 2016-01-06].

World Data on Education, 2011. [Online] Dostupné z URL: <http://www.ibe.unesco.org/fileadmin/user_upload/Publications/WDE/2010/pdf-versions/Palestine.pdf> [Cit. 2016-01-06].

نبذة عنا | المدرسة البطريركية للروم الكاثوليك [Online] Dostupné z URL: <<http://www.gcps.edu.ps/ar/عنا-نبذة>> [Cit. 2015-04-15].

فلسطين - والعالي التعليم و التربية وزارة [Online] Dostupné z URL: <<http://www.mohe.gov.ps/ShowArticle.aspx?ID=180>> [Cit. 2015-06-12].

Orální prameny:

Rozhovor Marie Fritzové s paní *Teresíí Abu Housan* (pseudonym), učitelka z řeckokatolické školy v *Bajt Sáhúru* (en. *Beit Sahour*), dne 23. 3. 2012 v *Bajt Sáhúru*.

Rozhovor Marie Vaňkové (Fritzové) s *Džamálem Chaderem* (en. *Jamal Khader*), vyučující na Betlémské univerzitě – římskokatolický kněz, dne 23. 10. 2009 v Betlémě.

Obrazové přílohy

Obr. 1: Betlémská univerzita. Foto: Marie Fritzová. 19. 10. 2009.

Obr. 2.: Řeckokatolická škola v *Bajt Sáhúru*. Foto: Marie Fritzová. 27. 10. 2009.

Obr. 3: Řeckokatolická škola v *Bajt Sáhúru*. Foto: Marie Fritzová. 3. 10. 2009.

Obr. 4: Řeckokatolická škola v *Bajt Sáhúru*, výuka náboženství. Foto: Marie Fritzová. 6. 11. 2009.

O autorece

Mgr. et Mgr. Marie Fritzová, Ph.D. (*1985) vystudovala Kulturní antropologii Předního východu na Fakultě filozofické ZČU v Plzni a také magisterský obor Dějepis a občanská výchova na Fakultě pedagogické ZČU v Plzni. V roce 2016 obhájila doktorskou práci věnující se sociální identitě palestinských křesťanů na Fakultě filozofické ZČU v Plzni v doktorském programu Etnologie. Od roku 2009 pravidelně navštěvuje oblast Izraele a Palestiny, kde provádí terénní výzkum. V současné době působí na Katedře historie na Fakultě pedagogické ZČU v Plzni.

e-mail: mmaja.fritzova@gmail.com